

Департамент образования Мэрии г. Грозного
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа № 31» г. Грозного
(МБОУ «СОШ № 31» г. Грозного)

Соьлжа-Г1алин Мэрин дешаран Департамент
Соьлжа-Г1алин муниципальни бюджетни йукъардешаран хьукмат
Соьлжа-Г1алин «Йуккъера йукъардешаран школа № 31»
(Соьлжа-Г1алин МБЙХь «ЙЙШ № 31»)

ВЫПИСКА ИЗ ОСНОВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ
ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (ООП ООО)

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Нохчийн литература»

для обучающихся 10-11 классов

Составитель: Дадаева М.М.
учитель чеченского языка и литературы

ДОВЗИЙТАРАН КЕХАТ

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Іалашбаран а, кхиоран эшар. 10-11 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзІан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегахь къонахчун амал кхиайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал араьхарчу гІуллакхдаран план а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггар эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонаьхарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхьене къоман исторически зераш дІакховдорехь а. Билгал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорІан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехь а, шеца иза Іалашйарехь а шатайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дІахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурах а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин шатайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехьажийна йу Илманан агІонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйакххарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуйций хайтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгІа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хІуманан кеп хІотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тІаьхьенера тІаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн обьдангаллин а, эстетикин а ламасташ дІакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо кхочушйан йеза роІера Іалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агІонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхъежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схъайогІу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Іаморан кха тІе ваккхар, къоман культурин тІаьхьалонна йукъавалор.

- къоначу тІаьхьенехь дІайахначуй, карарчуй, йогІур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жьопалле хилар кхоллар;

- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегяхь стогалла кхиорна обышу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тІехъажийна роІера хьесапаш кхочушдан:

- тІаьхьенера тІаьхьене историко-культурни, оздангаллин, гІиллакхийн мехаллаш дІакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьІнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синъоздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оздангаллин а маьІна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;

- Іер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хІоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дІалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанащца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хІоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программы буха тІехь, иза лерина йу дешаран 134 сахътана (10 кл. – 68 с., 11 кл. – 66 с.).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, цера авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «XX-чу бІешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература», «XX-чу бІешеран шолгІачу эхан нохчийн литература», «XXI-ра бІешо долалучу муьран нохчийн литература», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

10 КЛАСС

XX-чу бешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература

Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагIалла» роман.

Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Тулгаша а дуьйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош).

Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд».

Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский».

Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха».

XX-чу бешеран шолгIачу эхан нохчийн литература

Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...».

Яралиев Ю.С-I. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогIал цкъа...».

Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш».

Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха».

Эльсанов И.И. Повесть «ЦегIачу декхнийн боьлак».

Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана».

XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература

Яшуркаев С.С-I. Стихотворенеш «Самах ду, гIенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш».

Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «Вогура воккха стаг», «Кхийра кхаба».

Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь».

11 КЛАСС

Довзийтар

XX -чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XX -чу бешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XXI -чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар.

Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ).

Сюжетах а, композициях а кхетамбалар. Драматурги.

XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература

Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош.

Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буйьсанаш» романан дакъош.

Ахматова Раисин «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма.

Сулейманов Ахмадан «Берд», «Дог дохден цIе», «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш.

XX-чу бешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература

Арсанукаев Шайхин «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш», «Гиний шуна?», «Дицдина илли», «Ненан мотт», «Нийсонна гимн» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман.

Рашидов Шаидан «Баланах дуьзна дог», «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма.

Гацаев СаьИдан «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси», «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш», «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу- бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш.

Ахмадов Мусан «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени.
«Зингатиин барз ма бохабелахь» повесть.

Дикаев Мохьмадан «Нохчийн хIусам», «Стегаг цIе», «Суна лаба»
стихотворенеш

Бексултанов Мусан «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта», «Корталин Хантоти»
дийцарш.

Шайхиев Iалвадин «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна»
стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть.

Алиев Гапуран «Кьонахийн зама», «ХIун лозу хьан, Нохчийчов?», «Кьонахе»,
«ДоIа» стихотворенеш.

XXI-чу бIешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература

Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне».

Кхечу кьаьмнийн литература

Александр Казбегин «Элиса» повесть

Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ», «ТIуьначу лаьттан цинц
кьуьйлу» стихотворенеш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМIАШ

Коьртачу школахь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iамор
хьажийна ду дешархой роIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни
жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а
болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин
социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И
мехаллаш йукьараллин бакьонаша кьобалйина тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а,
ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран
личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна,
дикачу мехаллах пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина
зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу
йукьахь кху декьахь а:

• гражданаIла кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушийн кийча хилар, бакьонаш а, машар
а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; добзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш
кхочушийчу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан
дахарехь жигара дакьалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тIецаIацар; адаман
дахарехь тайп-тайпана социале институташа дIалоцуцу меттигах кхетахь хилар; гражданин
коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале норманаш а, личностни
йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана
гIуллакхдар нахаца цхьаьна дан хууш хилар, дешархой шавш дечу урхаллахь дакьалаца кийча
хилар, гуманитарни гIуллакхаллахь (волонтералла, нахана гIо дар,) дакьа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукъараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Iамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хIума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, тIеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан тIаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар, синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолахь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маьрша, жобпалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тIеIаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьIне хетар, тайп-тайпанчу искусствوشкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хIума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хIуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могошалла талхош йолу хIуманаш целелор; кхерамазаллин бакъонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакъонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегяхь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ тIелаца хаар, уьш нисдан хьажар.

- **къинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахIиттийна декъарш кхочушдан Iалашонца жигара дакъалацар (добзалехь, гIалин, кIоштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гIуллакх а, болх а дIаболо, дIахIотто хаар, тайп-тайпана гIуллакхаллин план хIотто а, иза кхочушйан а Iамар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Iамор, корматаллин йукъараллехь дIатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Iаламан а, Илманийн а хааршна тIе а тевжаш, гонахьарчу Iаламан хьокъехь хьалхахIуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Iаламан пайдехь хин долу гIуллакхаш дIадахьа план хIоттор, экологин культурин тIегIа лакхадаккхар, экологин кIорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахьара Iалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Iаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зIе латтош волу гражданинан маьIна довзар, экологин хьежамашна лерина гIуллакхаллехь жигара дакъалацар.

- **Iлманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Iлманан системехь адам а, Iалам а, йукъаралла а кхиар толлучу

хъежамашна тIе а тевжаш, адаман Iаламца а, йукъараллица а йолу зIенаш а, дуьне довзаран гIирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Iамар, талламийн зерийн ойлайар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дIабахьар.

Йукъараллин а, Iаламан а хийцалучу хъелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамIаш:

добшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хъаьжжана, йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь, йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцчу хъелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца добшучаьргахь зIе латторан хъуьнар хилар;

билгалдоцчу хъелашкахь, шен компетенцин тIегIа лакхадаккхаран хъуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдархьама практически гIуллакхехула а, цуьнца цхъаьна кхечу адамашка а хьобжуш Iамар, церан керлачу хааршна тIекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахьэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхъаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектх, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитх кхетар, шен компетенцин тIегIа довзар, шен кхиаран план хIотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чIагIделлачу кхиаран концепцин декъехь болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Iаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахьарчу Iаламан бечу тIеIаткъамна чот а йеш, Iалашонашна тIекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гIуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Iамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тIаьхьенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна гIуллакхашна, хъелашка хъаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу гIуллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМИАШ

Дешаран универсальни довзаран дарахь карадерзор:

Коьрта маьIнийн дарахь:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Iорайахар а, къастор а;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамI даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хIиттийнчу декхаршка хъаьжжана, къастайечу факташкахь хила догIурш а, бIостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догIурш а, бIостанехь дерг а Iорадаккхаран критереш йало;

хьалхахIоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Iаморехь бахьанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамI дар, аналогича догIуш ойланехь сецначун жамI дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гIолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гIирс санна хаттарех пайдаэцар;
догIуш доллу хаттарш хIиттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп лахар;
шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;
ша хIоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дIайахьар, талламан
объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-талламан уьйраш къастор
Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах
хадор;

дIабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамIийн ша формулировка йар, хиллачу
жамIийн бакъхиларан мах хадоран гIирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а,
царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан
кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хIиттийна дешаран декхарш а, тIейихкина критереш а кхочушийн
хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гIирсех пайдаэца, харжа,
анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн
интерпретаци йан,

цхьаьна йогIу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь
информаци дIагайта йогIуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа
кхечу кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци
тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Iалашоне а, къамел даран
хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а
дIагайта, къамел даран невербале гIирсаш бовза, социале билгалонийн маьIнех кхетар,
Iотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Iотбаккхамаш кIадбан, бартбан, кхечеран
Iалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, озьдачу кепехь шена нийса
цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догIуш долу хаттарш хIиттор, шен лаамехь
къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан,
цуьнга хьаьжжана, барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хIоттор.

Шен лаамехь гIуллакх дIадахьар: билггал йолу проблема кхочушийш болх ша беш а,
йа тобанна йукъахь беш а, гIолехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хIоттийна Iалашо
кхочушийарехь тобанца кхочушийн йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гIуллакхан Iалашо
тIеэца, и кхочушийн дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дIасабекъа, бартбан,
процесс а, жамIаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьIна даккха, куьйгалла дан
кийча хила, тIедахкарш кхочушдан, муьтIахь хила, цхьаьна бечу белхан дIахIоттаран план
хIотто, цу балха йукъахь хIораннан меттиг къасто, белхан Iалашонаш вовшашна йукъахь,
хIораннан тароне хьаьжжана, дIасайекъа, тобанан декъашхошца белхан Iалашонаш йийцаре
йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша биначу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца
кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча
хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараиш карадерзор:

Ша шен къепе хЮттор: дахаран а, дешаран а хъелашкахъ нислун проблемаш къасто, сацам тЕлоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехъ алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, Iамочу объектх хийначу керлачу хаарийн хъесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хъолана богIуш боллу мах хадо, хъал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хъелашка хъаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахъанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хъолехъ пайде дерг къасто, керлачу хъелашка хъаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хъолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахъанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хЮтто, кхечун бахъанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехъ латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» предметехула йолчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехъ ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хЮкху дуьнен чохъ ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хъашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехъ ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахъ йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахъ, хIуманан хъесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хЮттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Илманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехъ гайтинчу дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар.

ЖамІ: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьІнаш доьзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бешаран нохчийн йаздархойн, XXI бешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Іамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гІирсаш бевзаш хилар, оздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Іаморехь нохчийн меттан таронаш кІезиг цахиларх кхетар а.

ЖамІ: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Іема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гІиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхІотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхІотторан гІирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгІначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дІайахьа, нохчийн литературин шена хета маххадор, шена хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллехь вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хІуманан хьесап доккхуш, къамел дан Іамор, йешнарг йийцаре йechoь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хІоттор;

ЖамІ: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дІахІотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультури ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхета Іамор кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолчу зІенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культури синъоздангаллин мехаллашна тІаьхьа вазар/йазар а, Іамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамІ: доьшуш верг Іема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Іамийнчу говзарийн тематикица йoьзна сочиненеш, изложенеш йазйар а, кхоллараллин цІера белхаш йаздар а, литературин а, культури а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гІирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьІнех кхетар (филологин агІонгахьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Іилманан а, гІуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Іамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамІ: доьшуш волчо карадерзадо, маьІна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстах къасто Іема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

10 КЛАСС

- Россин кхидолчу къаьмнийн культурешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман озьдангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кицанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Іаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман культурин а, озьдангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гІиллакх-озьдангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахьа говзалла хила, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болх бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гІиллакх-озьдангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила.

11 КЛАСС

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- кховдайечу плана буха гІехь фольклоран а, литературин а текстан маьІнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жобпаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Іама.

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн халкъан озьдангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, озьдангаллин шатайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, озьдангаллин а мехаллаш йовзар.

- исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тІеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тІегІа дІахІоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхІитто а, ша а шен цІахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Іалашо къасто а;

- проектни-талламан гІуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болх бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАН

10 КЛАСС (68 сахьт)

Роглолла	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. XX-чу бѣшеран хьалхарчу эхан нохчийн литература					
1.1	Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагIалла» роман. Романехь кьинхьегамхойн васташ кхолларан башхаллаш. Арсби а, цуьнан накъостий а: Джо, Таташ, Джабраил. Бено. Цуьнан гIиллакх-оьздангалла кхиаран хьелаш. Романехь зударийн васташ. Романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхаллаш	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.2	Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Тулгаша а дуьйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош). Мамакаев Мохьмадан дахаран, кхоллараллин некъ. Мамакаев Мохьмадан поэзехь Даймехкан тема. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш. Мамакаев Мохьмадан лирикехь поэтан, поэзин тема. «Зеламха» роман. Роман исторически бакъдолчийн буха тIехь йазийна хилар. Зеламхех обарг винарг—цу хенахьлера социально-политически дахар. Йаздархочун шен турпахочуьнга болу хьежамаш. Турпалхойн васташ кхолларехь, дахаран исбаьхьаллин сурт хIотторехь йаздархочун корматалла. Нохчийн литературехь Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	9	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

1.3	Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд». Гадаев Мохьмадан кхолларалла. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Iаламах йолу ойланаш. Лирически турпалхочун озьдангалла. Поэтан лирикехь безаман тема. Гадаев Мохьмадан поэзин исбаьхьаллин басарш, шатайпанан аьхналла. Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	6	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.4	Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский». Гайсултанов Iумаран дахар а, кхолларалла а. Цуьнан повестийн, дийцарийн проблематика. Вайн заманан кегийрхой гIиллакх-озьдангаллица кхиоран проблемаш хIитторан башхаллаш. Исторически повесть «Александр Чеченский». Нохчийн кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш. Инарла-майор Александр Чеченский – 1812 шеран тIеман гоьваьлла турпалхо. Алссам исторически гIуллакхаш чулоцучу повестан хиламашкахула коьрта турпалхочун дахар, цуьнан амал кхиаран хьелаш исбаьхьаллица довзийтаран башхаллаш. Повестан композици, исбаьхьаллин гIирсаш. Нохчийн проза кхиарехь, берашна, кхиазхошна йолу литература кхолларехь Гайсултанов Iумаран произведенийн маьIна	7	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.5	Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха». Эдилов Хас-Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан кхоллараллин шуьйра проблематика. Даймехкан, маршонан теманаш. Къинхьегаман стаг ларар. Лирически турпалхочун адамашка йолу къинхетаме дог-ойла. «Сийлаха» поэми тIехь адаман дахар, ирс йукъараллехь кхоллалучу хьолех дозаделла хилар чIагIдар. ИбрахIиман озьда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо. Эдалхин озьда йоцу ойланаш а, гIуллакхаш а. Сийлахас ца ларбина шен мерза безам, цуьнан доьхна дахар, цунах даьлла зулам. Поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш. Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		34	1	1	

Дакъа 2. XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература					
2.1	Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...». Абдулаев Лечин лирика. Поэтан стихийн коьрта проблематика а. философски чулацам а. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн кьоман гиллакх-обздангалла. Поэтан стихан шатайпаналла. Яралиев Ю.С-И. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогIал цкъа...». Яралиев Юсупан поэзин проблематика, коьрта башхаллаш. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш. Стихотворенеш мукъаме хилар, цуьнан стихаш эшаршка йерзор. Яралиев Юсупан стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш». Бексултанов Мусан кхолларалла. Цуьнан прозехь дахар шатайпанчу исбаьхьаллин хотIехь гайтар. Йаздархочо кега-мерса долчу хIумнашкахула, царех чекххьежарца дахаран чолхе, шайн кIорггера маъIна долу гуллакхаш, хьелаш къастор. Кьоман хиндерг халкъан ламасташ, гиллакх-обздангалла ларйарца дозаделла хилар произведенешкахь чIагIдар. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ кхолларан башхаллаш. Йаздархочун кхоллараллин маъIна, исбаьхьаллин башхаллаш. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха». Ахмадов Мусан произведенийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхоллараллин обзор: бешерашкара схьадогIу кьоман обздангаллин ламасташ хIинцалерчу заманан лехамашца кьовсаме довлар, чолхечу дахаран галморзахаллаш адам эхь-бехках йухадалар, гиллакх лахдалар, халкъан ламасташка лерам бацар кьомана бохаме хилар; обздангаллех ца вухуш, гиллакх лардеш дахаран халонех чекхвалар. Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Эльсанов И.И. Повесть «ЦегIачу декхнийн боьлак». Эльсанов Исламан произведенешкахь хIинцалерчу дахаран сурташ, адамийн кхолламаш. Турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Цеггачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бешарахь шен паргӀатонехъа латтийн кыйсам. Повесть тӀехь Шемалан боламах дозаделла долу исторически хьелаш бакъдолчуьнца нийсадогӀуш гайтар. Шемала хьафий а волу Исхьакъ вейтар. Машарехъа болу къоман лаам. БойсагӀар а, Телхаг а. «Хинца бен садаьржаш дацара», «ГовгӀа», «Йоккха стаг», «Мехк-Кхел»				
2.5	Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана». Бисултанов Аптин поэзин башхаллаш. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам. Йахь йолу кӀант кхийначу ненан сийдар. Граждански лирикин исбаьхьалла. Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатӀ	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		19	2	1	
Дакъа 3. XXI-ра бӀешо долалучу муьран нохчийн литература					
3.1	Яшуркаев С.С.-И. Стихотворенеш «Самах ду, гӀенах ду», «Дагахьбалламаш, дагаледамаш». Даймахках къастарх болу цкъа а чекхбер боцу сингаттам поэтана тӀех Ӏаьткъина хилар. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар. Нохчичунна Ӏаламат мехала долу, цо лардан хьакъдолу гӀиллакх хьахадар. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цӀаверзар. Нохчийн хӀусамехь кхерч бовха латтош йерг, хьаша-да марзонца тӀеобцуш йерг нана хилар чӀагӀдар. Дерриг а доьзалан ирс поэтана ненан вастехь гар. Поэто шен хьакъболчу сардамца тӀеман маххадор	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогӀура воккха стаг», «Кхийра кхаба». Говзарехь жимачу стага воккхачуьнца хӀотто деза гӀиллакх а, воккхачо жимачуьнца лело деза гӀиллакхаш а билгалдовлар. ХӀора а воккха стаг жимачун дола дан, хьехар дан, цунна гӀиллакхаш хьеха декхарийлахь хилар. Нохчийн гӀиллакх-оьздангаллин культурехь воккхачун сий-ларам баро йоккха меттиг дӀалоцуш хилар. Лирически турпалхочун дахар цӀена, даьсса хилар, цо шовданан хица (дикачу гӀуллакхашца) шен дахар хьаладуза дезаш хилар. Автора дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар билгалдаккхар. Жималлехь дикачу дас-нанас хьехаршца, шайн	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	масалшца кхиош долу бер, шовданан хих йуьзна кхаба санна, сирлачу ойланех, къинхетамах дуьзна хилар произведенехъ чIагIдар				
3.3	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь». Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам. Шен махкахь, мухха а хилла а, къомана пайдехъа хилчхъана, тоам беш хилар. Поэто шен байташкахь Нохчийчоьнан, нохчийн къоман дахар муьлххачу а цхъана стеган дахарал деза хилар чIагIдар. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гIиллакх-обздангалла хилар поэто коьрта ларар	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	0	
3.4	Классал арахъара дешар	3	0	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	2			
4.2	Контрольни болх /Тестиrowани/	2			
4.3	Шеран стандартизироваьни контрольни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

11 КЛАСС (66 сахът)

Рo гIа	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам	Электронни дешаран ресурс
-----------	---------------------------------------	-------------------	---------------------------

		Деъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Довзийтар					
1.1.	XX -чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XX -чу бешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XXI -чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар. Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композицих а кхетамбалар. Драматурги	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 2. XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература					
2.1.	Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош а доьшуш, текста тIехь болх бар. Сийлахь-боккха Даймехкан тIеман хенахь кьинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш. Акаев Руслан а Васса а. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла. Драматически кьовсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «ЙIеха буййсанаш» романан дакъош. Машаре шолгIа шо. Салтичун кхоллам. Сацам. Вежарий. Дакъош довийтар. Исторически романах болу кхетам кIаргбар. Ромах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.3	Ахматова Раисин дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам Даймехкан, халкъан кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тIехъ къинхъегаман, безаман теманаш цхьаьнайогIуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар Сулейманов Ахьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехъ къонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе», «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар. Поэтически маттах кхетамбалар	8	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		18	1	1	
Дакъа 3. XX-чу бIешеран шолгIачу эхехъ нохчийн литература					
3.1	Арсанукаев Шайхин дахар а, кхолларалла а. КIорггера кхетам, оьзда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо. «Весет», «Нагахъ хьан гIо оьшуш» стихотворенеш. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсехъа къийсам латто иза кийча хилар. «Нийсонна гимн» стихотворени. Поэтан говзаршкахъ Даймехкан исбаьхъа суьрташ, Iаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахъ роман. Даймехкан тIамехъ бIаьхоша турпалаллица Даймохк мостагIчух Iалашбар романехъ гайтаран башхаллаш. «Кхолламан сизаш» стихашкахъ роман. Романехъ тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	8	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Рашидов Шаидан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш. «Баланах дуьзна дог», «Пондар боьлху» стихотворенеш. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехъ йазийна поэма. Махках даьккхинчу халкъо лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехъ йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.3	Гацаев СаьИдан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси», «Хатта	9	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	хъайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш», «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу– бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш. Ахмадов Мусан прозаически кхолларалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатиин барз ма бохабеллахь» повесть				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.4	Дикаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан шен Даймахках, ша схьаваьллачу халкъах дозалла даран ойла, патриотически синхаамаш, къоман хиндерг ирсе хила лаар – цуьнан кхоллараллин коьрта чулацам. «Нохчийн хIусам» стихотворени. «Стегаг цIе» стихотворени. Дикаев Мохьмадан поэзехь йахь, къоман оздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатI. «Суна лаьа» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар. Бексултанов Мусан прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гIиллакх-оздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чIагIдар. «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.5	Шайхиев Iалвадин поэтически кхолларалла. Шайхиев Iалвадин стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Къоман гIиллакхаш а, озда безам а гайтар. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Повестан маьIна а, исбаьхьаллин къастамаш а	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.6	Алиев ГIапуран дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХIун лозу хьан, Нохчийчов?», «Къонахе», «ДоIа» стихотворенеш	3		0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
3.7	Классал араьхара дешар	0	0	0	
Дерриг:		33	2	1	
Дакъа 4. XXI-чу бIешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература					
4.1	Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне». Тема а, проблематика а, исбаьхьаллин башхаллаш.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

					https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 5. Кхечу къаьмнийн литература					
5.1	Александр Казбегин Гуьржийн йаздархочун кхоллараллех хаамаш. «Элиса» повестан коьрта чулацам. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важийан васташ. Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени. Кулиев Кайсын «Тпуйначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 6. Жамдаран таллар					
6.1	Сочинени	2			
6.2	Контрольни болх /Тестиовани/	2			
6.3	Шеран стандартизованни контрольни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахьтийн барам		66			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

10 класс

РотIалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Довзийтар (1 с.)						
1	Нохчийн меттан дешан мах	1	0	0		
XX бешеран хьалхарчу эхан литература (28 с. + 2 с.)						
2	Арсанов СаьИид-Бейн дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
3	«Маца девза доттагIалла» романан дакъош дешар, дийцаре дар	1	0	0		www. urok95/ru.
4	«Маца девза доттагIалла» романехь Арсбин васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
5	«Маца девза доттагIалла» романехь гIиллакх-обздангалла гайтар	1	0	0		https://desharkho.ru /
6	«Маца девза доттагIалла» романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
7	Мамакаев Мохьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ https://desharkho.ru /
8	«ТIулгаша а дуйцу» стихотворени. Мамакаев М. поэзехь Даймехкан тема	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9	«Даймахке» стихотворени. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар	1	0	0		www. urok95/ru.
10	«Зама» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
11	«Зеламха» романан дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

12	«Зеламха» роман. Гушмузакъан доьзалехъ бохам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
13	«Зеламха» романа турпалхочун Зеламхин васт	1	0	0		www.urok95.ru .
14	«Зеламха» романехъ зударийн васташ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
15	Мамакаев Мохьмадан «Зеламха» романа буха тӀехъ сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
16	Нохчийн литературехъ Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	1	0	0		www.urok95.ru . http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
17	Гадаев Мохьмад-Салахъан дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
18	«Даймахке сатийсар» стихотворени. Цуьнан поэзехъ дуьненах, дахарх, Ӏаламах йолу ойланаш.	1	0	0		https://desharkho.ru /
19	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru / www.urok95.ru .
20	«Дай баьхна латта» стихотворени маӀна а, исбаьхьаллин шатайпаналла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
21	«Генара кехат» стихотворени. Поэтан лирикехъ безаман тема	1	0	0		www.urok95.ru .
22	«ЦӀен-Берд» стихотворени. Лирически турпалхочун оьздангалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23	Нохчийн литературехъ Гадаев Мохьмад-Салахъан кхоллараллин мехалла	1	0	0		https://desharkho.ru /
24	<i>Классал араьхара дешар.</i> Гадаев Мохьмад-Салахъан «Дарта» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru /
25	Гайсултанов Ӏумаран дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	«Александр Чеченский» повестан дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		https://desharkho.ru /
27	«Александр Чеченский» повесть.	1	0	0		http://ps95.ru/nohch

	Нохчийн кIентан кхоллам гайтаран башхаллаш					iyn-tezaurus/
28	«Александр Чеченский» повесть. Кегий йийсарш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	«Александр Чеченский» повесть. Вина йурт	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	«Александр Чеченский» повесть. А.Чеченскийн дахаран тIаьххъара шераш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Нохчийн литературехь Гайсултанов Iумаран кхоллараллин мехалла	1	0	0		www.urok95.ru.http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
XX-чу бIешеран шолгIачу эхан нохчийн литература (26 с. + 2 с.)						
32	Эдилов Хас-Мохьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	«Сийлаха» поэмин дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
34	«Сийлаха» поэма. ИбраhИман, Сийлахин васташ кхолларан башхалла	1	0	0		www.urok95.ru.http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
35	«Сийлаха» поэма. ИбраhИман оьзда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо	1	0	0		https://desharkho.ru/
36	«Сийлаха» поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
37	Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	1	0	0		www.urok95.ru.
38	Абдулаев Лечин дахар, кхолларалла. «Весет» стихотворени. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн кьоман гIиллакх-оьздангалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
39	Талламан болх (2-гIа триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru.
40	«Диканиг хьахадан кхоьру со ...» стихотворени. Поэтан стихан шатайпаналла	1	0	0		www.urok95.ru.

41	Классал арахъара дешар. Абдулаев Лечин «Нохчийн мотт» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	«Дахаран хин генара бердаш» повесть йешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		www.urok95.ru.
44	«Дахаран хин генара бердаш». Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гИллакх- оьздангалла ларйарца дозаделла хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
45	«Дахаран хин генара бердаш» повестехъ ден васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46	Яралиев Юсупан дахар, кхолларалла. «ГИллакх» стихотворени	1	0	0		www.urok95.ru.
47	«Лулахочуьнга» стихотворени. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48	Исмаилов Абун дахар, кхолларалла. «ВогIура воккха стаг» стихотворени. ХIора а воккха стаг жимачун дола дан, хъехар дан, цунна гИллакхаш хъеха декхарийлахъ хилар	1	0	0		www.urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
49	«Кхийра кхаба» стихотворени. Дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
50	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
51	«Лаьмнел а лекха» пьесин чулацам бешар, бийцаре бар	1	0	0		https://desharkho.ru/
52	«Лаьмнел а лекха» пьесехъ Гойсуман васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
53	«Лаьмнел а лекха» пьесехъ Эльсин, Аматин васташ	1	0	0		www.urok95.ru.
54	«Лаьмнел а лекха» пьесехъ къонахчун амалш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55	Ахмадов Мусан «Лаьмнел а лекха» пьесин буха тIехъ сочинени	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

56	Эльсанов Исламан дахар, кхолларалла. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть	1	0	0		https://desharkho.ru /
57	«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бешарахь шен паргIатонехъа латтийн кыйсам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
58	«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Машарехъа болу къоман лаам	1	0	0		www. urok95.ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
59	«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Повестехь турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература (7 с. + 1 с.)

60	Яшуркаев Султанан дахар, кхолларалла. «Самах ду, гIенах ду» стихотворени. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	Яшуркаев С. «Дагахьбалламаш, дагалецамаш» стихотворени. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цIаверзар	1	0	0		https://desharkho.ru /
62	Бисултанов Аптин дахар, кхолларалла. «Нохчийчоь» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам	1	0	0		https://desharkho.ru /
63	«Нана» стихотворени. Йахь йолу кIант кхийнчу ненан сийдар	1	0	0		www. urok95.ru.
64	Шеран талламан болх	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
65	<i>Классал араьара дешар.</i> Бисултанов Аптин «Ас хьан чIабанех гIайгIа йуцур йу» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru / ps95.ru/dikdosham/
66	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. «Нохчийчоьне» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
67	«Йисалахь, Нохчийчоь» стихотворени.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	Мехкан а, кьоман а са, цуьнан мотт, гИллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар					<a href="http://ps95.ru/nohch
iyn-tezaurus/">http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
68	Дешаран шарахь биначу белхан жамІдар	1	0	0		<a href="http://ps95.ru/nohch
iyn-tezaurus/">http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	3	2		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

11 класс

Роталла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Довзийтар (4 с.)						
1	XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2	XX-чу бешерахь шолгIачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		www.urok95.ru .
3	XXI-чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4	Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт. Сюжетах а, композициях а кхетам балар	1	0	0		https://desharkho.ru/
XX бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература (18 с. + 2 с.)						
5	Исаева Мареман дахар, кхолларалла	1	0	0		www.urok95.ru .
6	«Ирсан орам» роман. Воха мегар дац. Дог ца Ийна.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
7	«Ирсан орам» роман. Доккха инзар. ДIадевлларш	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	«Ирсан орам» роман. Дош-болат.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	Сийлахь-боккха Даймехкан тIеман хенахь кьинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш					iyn-tezaurus/
9	Айдамиров Абузаран дахар, кхолларалла	1	0	0		www. urok95/ru.
10	«Йе́ха бу́йсана́ш» роман. Нохчмахке	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11	«Йе́ха бу́йсана́ш» роман. Къастар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
12	«Йе́ха бу́йсана́ш» роман. БIе цхьолгIа бу́йса	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
13	«Йе́ха бу́йсана́ш» роман. ДанчIа	1	0	0		www. urok95/ru.
14	Айдамиров Абузаран «Йе́ха бу́йсана́ш» романа́н буха тIе́хь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
15	«Йе́ха бу́йсана́ш» роман. Романах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Ахматова Раисин дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17	«Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
18	«Нене», «Сан йурт» стихотворенеш	1	0	0		www. urok95/ru.
19	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru / www. urok95/ru.
20	«Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
21	Сулейманов Ахьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru /
22	Поэтан лирикехь кьонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
23	«Батто сагатдо» стихотворени. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар	1	0	0		https://desharkho.ru /
24	«Ламанан хьостана́ш» стихотворени. Поэтически маттах кхетамбалар	1	0	0		www. urok95/ru.

XX-чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература (35 с. + 2 с.)						
25	Арсанукаев Шайхин дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	Арсанукаев Шайхин «Весет» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
27	Арсанукаев Шайхин «Нагахь хьан гю оьшуш» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
28	«Нийсонна гимн», «Ненан мотт» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	«Мохкбегор», «Дицдина илли» стихотворенеш	1	0	0		www.urok95.ru .
30	«Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Даймехкан тIамехь бIаьхоша турпалаллица даймохк мостагIчух Iалашбар романехь гайтаран башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	«Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Романехь тIеман а, тылан а суьрташ.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	«Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Поэтически маттах кхетам балар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
33	Рашидов Шаидан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
34	Рашидов Шаид. «Баланах дуьзна дог» стихотворени. Лирически турпалхочу халкьах, махках йолу ойланаш	1	0	0		www.urok95.ru .
35	«Пондар боьлху» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
36	«Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма. Махкахдаьккхинчу халкьо лайна баланаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
37	«Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкьах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	Гацаев СаьИдан дахар, кхолларалла.	1	0	0		www.urok95.ru .

	«Йише Маржане», «Хабий хьуна, Фирдоуси» стихотворенеш					
39	Талламан болх (2-гIа триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru/_www.urok95.ru
40	«Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
41	«Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу-бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	«Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу-бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
43	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
44	«Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени	1	0	0		www.urok95.ru
45	Адам эхь-бехках йухадалар, гIиллакх лахдалар. «Зингатиин барз ма бохабелахь» повесть	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
46	«Зингатиин барз ма бохабелахь» повестехь турпалхойн васташ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
47	Дикаев Мохьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	«Стеган цIе», «Нохчийн хIусам» стихотворенеш	1	0	0		www.urok95.ru
49	Дикаев Мохьмадан кхоллараллин буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
50	«Суна лаба» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
51	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
52	«Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш	1	0	0		https://desharkho.ru/_www.urok95.ru
53	«Корталин Хантоти» дийцар	1	0	0		https://desharkho.ru/
54	Шайхиев Iалвадин дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

55	«Стаг велча, йуъртахъ зударий боълху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
56	«Дерачу кхолламан кхиэл» – повесть. Къоман г1иллакхаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
57	«Дерачу кхолламан кхиэл» – повесть. Повестан маъІна а, исбаъхъаллин къастамаш а	1	0	0		https://desharkho.ru/
58	Шеран талламан болх	1	1	0		https://desharkho.ru/
59	Алиев Гапуран дахар, кхолларалла	1	0	0		
60	«Къонахе», «ДоІа» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	«Къонахийн зама», «ХІун лозу хъан, Нохчийчобъ?» стихотворенеш	1	0	0		www. urok95/ru.
XXI бешо долалучу муърехъ нохчийн литература (2 с.)						
62	Ибрагимов Канта. Дахар, кхолларалла. «Берийн дуьне» роман	1	0	0		https://desharkho.ru/
63	«Берийн дуьне» роман	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Кхечу къаьмнийн литература (3 с.)						
64	Александр Казбегин «Элиса» повесть	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
65	Кулиев Кайсын. «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
66	«ТІуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени. Дешаран шарахъ биначу белхан жамІдар	1	0	0		
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		66	3	2		

Хьехаран-методикин латтор Хьехаран-методикин гIо-Іамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГIала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Илманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.

Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.

Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.

Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен или. – Майкоп, 2008. – 230 с.

Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.

Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.

Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.

Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.

Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.

Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.

Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.

Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.

Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.

Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.

Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.

Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. книжное изд-во, 1973. – 162 с.

Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.

Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

- Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. – АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.
- Эдилов С.Э. Сочинени йазьян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. – 159 стр.
- Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогеберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.
- Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен или. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М.,1981. – 215 с.
- Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. – Нальчик, 1993. – 192 с.
- Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

- Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.
- Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Илманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.
- Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.
- Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.
- Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.
- Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

- www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.
- ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.
- www.urok95.ru.